

Lastensuojelun asiantuntijuus maahanmuuttaneiden lasten, nuorten ja perheiden palveluissa (LAMPE)

Tutkimustulosten yhteenveto ja suositukset sosiaalityön käytännöille ja poliittisille päättäjille

Mitä maahanmuuttaneista perheistä, nuorista ja lapsista tiedetään

Tutkimustulokset (Anis & Malin 2023) osoittavat, että ulkomaalaistaustaiset asiakkaat ovat ylliedustettuna sijaishuollossa verrattuna suomalaistaustaiseen väestöön. Kiireelliset sijoitukset, laitossijoitukset ja pienten lasten sijoitukset korostuvat ulkomaalaistaustaisilla lapsilla ja nuorilla. Tarkasteltaessa eroja kaikkien eri ulkomaalaistaustaisten¹ ryhmien välillä, havaitaan, että toisessa sukupolvessa (eli Suomessa syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla) on suhteellisesti enemmän ainakin kerran sijoitettuja lapsia ja nuoria kuin ensimmäisessä sukupolvessa (eli ulkomailla syntyneillä). Sekä pakolaistaustaisilla että muilla ulkomaalaistaustaisilla lapsilla ja nuorilla on ollut suhteellisesti enemmän sijoituksia kuin suomalaistaustaisilla. Pienten lasten yleisemmät sijoitukset vuosina 1991-2015 vaatii lisätutkimuksia.

Erojen taustalla on mahdollisesti paitsi rakenteellisia hyvinvointieroja, myös palvelujen saavuttamattomuutta, kohtaamattomuutta ja epäsopivuutta. Nämä samat tekijät tulivat esiin kansainvälisessä kirjallisuuskatsauksessa (Kraav ym. 2023), joka tehtiin Lampe- ja Lanups (Lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkuus) -hankkeiden yhteistyönä. Artikkelissa tarkasteltiin maasta toiseen muuttaneiden lasten ja nuorten (yhteis)asiakkuuksia lastensuojelu- ja mielenterveyspalveluissa. Artikkelissa korostetaan maahanmuuton erityiskysymysten tiedostamista lasten, nuorten ja perheiden kannalta ja varhaisen tuen merkitystä sekä kulttuurisensitiivisen ja traumatietoisin osaamisen lisäämistä mielenterveys- ja lastensuojelupalveluissa. Katsaukseen sisällytettyjen 24 tutkimuksen perusteella maahanmuuttotustaisten lasten ja nuorten yhteisasiakkuuksista on vähän tutkimustietoa, johon Batbaatarin ym. (käsikirjoitus) tutkimus hankkeessamme vastaa.

Pitkittäisaineistoon perustuva monitasoanalyysi (Batbaatar ym., käsikirjoitus) osoittaa, että ulkomaalaistaustaisilla lapsuusiän mielenterveysongelmat aiheuttavat suuremman riskin päätyä kodin ulkopuoliseen sijoitukseen kuin suomalaistaustaisella väestöllä. Kaikkein eniten mielenterveyteen liittyvät diagnoosit näyttäytyivät keskeisenä indikaattorina kodin ulkopuolisille sijoituksille ensimmäisen ja toisen sukupolven pakolaistaustaisilla lapsilla ja nuorilla, vaikka kodin ulkopuolisten sijoitusten syyt voivat olla moninaisia. Lisäksi mitä enemmän ulkomaalaistaustaisilla oli mielenterveyteen liittyviä diagnooseja lapsena, sitä useammin heillä on matalampi koulutustaso ja hankalampi sijoittua työelämään aikuisina. Lisäksi aikuisina diagnosoituja mielenterveysongelmia on enemmän, mikäli heillä on ollut jo näitä diagnooseja lapsena ja heidät on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Kaiken kaikkiaan mielenterveys näyttäytyi yhdeksi tärkeimmistä indikaattoreista myöhempään elämään liittyvien saavutusten (koulutus ja työelämä) kannalta. Mikäli lapsilla ei ollut diagnosoitu mitään mielenterveyteen liittyviä haasteita, oli heillä myös pienempi riski päätyä sijoitetuksi kodin ulkopuolelle. Tutkimustulosten perusteella on syytä epäillä, että lasten mielenterveys liittyy läheisesti myös heidän vanhempiansa mielenterveyteen erityisesti maahanmuuttaja- ja pakolaistaustaisen väestön osalta. Siksi on tärkeää panostaa

¹ Ulkomaalaistaustaisia ovat ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Ulkomaalaistaustaisia ovat myös ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden kummastakaan vanhemmasta ei ole tietoa väestötietojärjestelmässä (Tilastokeskus).

ulkomaalaistaustaisten vanhempien ja lasten mielenterveyden tukemiseen heidän hyvinvointinsa ja näin vanhemmuutensa vahvistamiseksi. Varhaisella tuella näyttäisi olevan merkitystä lasten kodin ulkopuolisten sijoitusten välttämiseksi.

Pitkittäistutkimusten perusteella (Malin ym. arvioitavana) kodin ulkopuolelle sijoitetut ja ulkomailla syntyneet pakolaistaustaiset nuoret aikuiset (25-30v) suorittivat toisen tai korkeamman asteen tutkintoja vähemmän sekä olivat harvemmin työllisiä kotona varttuviin ja muihin maahanmuuttajataustaisiin nuoriin verrattuna. Kuitenkin lähes puolet ulkomaalaistaustaisista sijaishuollossa olleista oli suorittanut toisen asteen tutkinnon ja monet ulkomailla syntyneet ja sijaishuollossa olleet opiskelivat 25-vuotiaana. Peruskoulun jälkeistä koulutusta ei ollut aloittanut joka viides ulkomailla syntyneestä pakolaistaustaisesta 25-ikävuoteen mennessä, ja 30-vuotiaana joka neljäs heistä oli työvoiman ulkopuolella tai työttömänä. Kun sijaishuollossa ollut nuori oli suorittanut tutkinnon, oli hänellä kaksi kertaa suurempi todennäköisyys olla työllinen 30-vuotiaana verrattuna nuoreen, jolla ei ollut tutkintoa. Pakolaistaustaisten lasten yhteiskunnallinen eriarvoistuminen voi siis alkaa jo nuorena ja on usein yhteydessä siihen, että lapset ja nuoret päätyvät kodin ulkopuoliseen sijoitukseen. Tästä voi seurata moninkertainen huono-osaisuutta aiheuttava riski aikuisiässä. Koulutus näyttäytyy merkittävänä suojaavana tekijänä syrjäytymisen ennalta ehkäisemisessä. Johtopäätöksenä on, että pakolaiset ovat erityisen haavoittuva ryhmä ja siksi varhainen tuki ja koulutuksen mahdollistaminen ovat merkittäviä tekijöitä syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Palveluihin liittyviä haasteita sosiaalityöntekijöiden ja muiden ammattilaisten parissa tehtyjen tutkimusten mukaan

Laadullisissa tutkimustuloksissa tulee esille sosiaalityöntekijöiden osaamiseen ja palvelurakenteisiin liittyviä haasteita, jotka saattavat selittää sitä, että Suomeen muuttaneet perheet eivät välttämättä saa heille kuuluvia palveluita (Anis & Turtiainen 2021; Turtiainen & Anis 2024). Palvelurakenteissa on tekijöitä, jotka syrjäyttävät aktiivisesti kieli- ja kulttuurisia vähemmistöjä. Kieli- ja kulttuuri voidaan ymmärtää muuttumattomina, ikään kuin muureina, ja siksi mahdottomina ylittää. Mikäli vähemmistökulttuurit ymmärretään muuttumattomina eikä niillä ole yhteyttä yksilöllisiin identiteetteihin, ne jakavat ihmiset sisäryhmiin (enemmistö) ja ulkoryhmiin (vähemmistöt). Lisäksi vähemmistökulttuurin piirteet saatetaan ymmärtää lähtökohtaisesti negatiivisina ja haitallisina.

Organisaatioiden ohjeissa ei tunnisteta epäoikeudenmukaisia käytäntöjä ja tästä on seurauksena, etteivät ne vastaa monimuotoisen väestön erilaisia palveluiden tarpeita. Palvelut ovat kansallisesti muotoutuneita, eivätkä ne siksi usein vastaa vähemmistöjen palveluiden tarpeisiin. Sosiaalityöntekijät kokevat epävarmuutta omassa osaamisessa ja se voi näyttäytyä sosiaalityön eettisten periaatteiden ”unohtamisena” eikä esimerkiksi vuorovaikutussuhteen luomiseen ja asiakkaiden oikeuksien toteutumiseen panosteta riittävästi maahanmuuttaneita asiakkaita palveltaessa. Vuorovaikutuksen onnistumisessa tulkkivälitteinen työskentely on keskeinen osa kielivähemmistöjen kanssa työskentelyssä. Siksi tulkkausta koskevat ratkaisut ovat olennaisia onnistuneen tilannearvion tekemisen ja luottamuksen saavuttamisen näkökulmasta (Jäppinen, Heino & Turtiainen 2024 tulossa). Tutkimustulosten perusteella monikielisyyteen ja tulkkivälitteiseen työhön liittyvät ratkaisut eivät ole vain rutiininomaisesti tehtäviä teknisiä ratkaisuja, vaan ne vaativat ammattilaiselta osaamista ja kykyä eettiseen harkintaan.

Turtiaisen ja Välimaan (tulossa 2024) tutkimustulosten mukaan lasten, nuorten ja perheiden palveluissa on suuria aluekohtaisia eroja. Erityisesti kunnissa ja alueilla, joissa ei ole kokemusta

vastaanottokeskusten, perheryhmäkotien ja kunnan tai hyvinvointialueen yhteistyöstä, palvelurakenteet on neuvoteltava eri lakien mukaisten palveluiden kesken. Erityisesti nivelvaiheet ovat kriittisiä väliinputoamisen paikkoja. Esimerkiksi nuorten itsenäistymisvaiheessa tuen tarve on suuri. Palvelupolut eivät välttämättä etene varhaisesta tuesta erityiseen tukeen. Peruspalveluissa saatavassa tuessa, palvelutarpeiden arvioinnissa ja sosiaalityöntekijöiden osaamisessa on puutteita. Eri lakien mukaiset ilmoitukset ja yhteydenotot perhe- ja lastensuojelun palveluihin saattavat tapahtua vasta siinä vaiheessa, kun tilanne on jo kriisiytynyt. Vaikka sosiaalihuolto- tai lastensuojelulain mukaisia ilmoituksia tehdään, arviointi ei aina johda palveluiden perustana käytettävään riittävän yhteisen tiedon muodostamiseen. Siksi palvelutarpeen arviointi saatetaan perustaa pinnalliseen tietoon tai valtaväestöön verrattuna erilaisiin kriteereihin, kuten Eeva Elfving Strömin tutkimustulokset (tulossa) osoittavat.

Elfving Strömin valmisteilla olevan käsikirjoituksen tulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijöiden tulkinnat sosiaalisista ongelmista voivat erota riippuen siitä onko kyseessä suomalaiseksi vai muualta muuttaneeksi ajateltu perhe. Ongelmien määrittelyn keskeinen ero on siinä, mikä perheessä aiheutuneen ristiriidan syyksi nimetään. Suomalaisen perheen kontekstissa nuoren haastava käytös tulkitaan usein normaaliksi teini-ikäksi ja perheen vuorovaikutussuhteiden ongelmaksi. Vanhempien reaktiot nähdään oikeasuhtaisina ja oikeutettuina. Muualta muuttaneen perheen kontekstissa nuoren haasteet voidaan sen sijaan tulkita ennen kaikkea kulttuurien yhteentörmäykseksi ja ristiriidaksi nimetään nuoren ja vanhempien kulttuuriset erot. Tuloksissa havaitaan toiseuttavia tulkintoja, jolloin asiakkaita kohdellaan stereotyyppisinä kulttuurinsa edustajina. Tämä estää todellisten arjen asioiden käsittelyä, jolloin asiakasta ei nähdä yksilönä, eikä interventio ole toimiva. Murrosikään liittyvä irtiotto kohdistuu näin pikemminkin perheen kulttuuriin kuin ikätasoiseen itsenäistymistehtävään vanhemmista. Vastaavasti toisen nuoren tapauksessa suomalaisen perheen kontekstissa ongelmia tulkitaan ennen kaikkea nuoren henkilökohtaisina ominaisuuksina, joihin saattaa vaikuttaa perheessä koettu mahdollinen väkivalta. Väkivallasta irtautumisesta ja tilanteen ratkaisusta vastuutetaan äitiä. Muualta muuttaneen nuoren tilanteessa tulkinnoissa korostuvat perheen sisäiset ongelmat laajemmin, vanhempien omat traumat sekä kyvyttömyys luottaa viranomaisiin.

Eeva Elfving Strömin tutkimustulokset (artikkeli arvioitavana) sosiaalityössä kunniaan liittyvän väkivallan kontekstissa osoittavat, että sosiaalityöntekijöillä havaitaan toiseuttavia tulkintoja asiakkaiden etnisyyteen, kulttuuriin ja naisen asemaan liittyen. Ensinnäkin toiseutta tuotetaan rodullistamalla asiakkaat maahanmuuttajiksi. Ilmiön käsittelylle on keskeistä asiakkaan sijoittaminen suomalaisuuden ulkopuolelle. Toiseksi maahanmuuttajaksi rodullistetun asiakkaan elämää ja sen eri piirteitä määritellään ensisijaisesti kulttuurin kautta ja hänet typistetään taustakulttuurinsa stereotyyppiseksi edustajaksi. Kolmanneksi keskeiseksi kulttuuriseksi eroksi nostetaan naisen asema perheessä, kulttuurissa ja yhteiskunnassa. Näin naisen asemaa käytetään kulttuurien toiseuttavana mittarina. Mikäli sosiaalityössä nimetään edellä kuvattuja kulttuurisia ja etnisiä jakoja, vahvistaa se erontekoa ”meidän” ja ”muiden” välillä.

Vaikka sosiaalityössä on kertynyt runsaasti osaamista kielellisten ja kulttuuristen vähemmistöjen parissa työskentelystä, edellä kuvatut tutkimustulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijät altistuvat rodullistaville tulkinnoille maahanmuuttaneiden perheiden, nuorten ja lasten palveluissa. Rodullistamisella voidaan ymmärtää erilaisia tapoja ja käytäntöjä, ”joiden avulla käsitykset rodusta ja siihen sisältyvästä hierarkkisista asetelmista asettuvat osaksi yhteiskunnallista todellisuutta erilaisissa instituutioissa, poliitikoissa ja arkisissa kohtaamisissa” ja rodullistamisen seuraukset voivat heijastua ihmisten identiteetteihin ja eriarvoisiin lähtökohtiin (Keskinen ym. 2021). Näin

ymmärrettynä rodullistaminen näkyi pakotetun muuton kautta Suomeen tulleiden kärsimyksen luonnollistamisena osaksi elämää, ja käsityksenä ettei kärsimykseen tarvinnut siksi puuttua (Turtiainen & Anis 2024). Rodullistaminen voidaan ymmärtää myös kulttuuriin kiinnittyvänä ilmiönä, jolloin ihmisiin liittyvät oletukset liitetään ”tietynlaisiin ruumiisiin” (Omi & Winant 2015). Tämä näyttäytyi tutkimuksissa siten, että erilaiset kulttuuriset tavat saatetaan ymmärtää muuttumattomina. Myös kielellinen moninaisuus saatetaan nähdä häiriötekijänä esimerkiksi kuntouttavissa ryhmissä tai ylittämättömänä muurina, jolloin asioihin ei puututa. (Anis & Turtiainen 2021; Turtiainen & Anis 2024). Monissa erillisissä tutkimuksissa tuli esille, että sosiaalityön perusosaaminen ja etiikka eivät ulottuneet Suomeen muuttaneiden parissa työskentelyyn, vaan ennakkokäsitykset esimerkiksi tiettyyn etniseen tai oletettuun uskonnolliseen ryhmään kuulumisesta ohjasivat työskentelyä ja estivät perheen todelliseen tilanteeseen tutustumisen (Elfving Ström käsikirjoitukset, 2021; Anis & Turtiainen 2021; Turtiainen & Anis 2024).

Palvelunkäyttäjien parissa tehtyjen tutkimusten tuloksia

Suomeen muuttaneiden vanhempien haastatteluissa syntyneet havainnot resonoivat sosiaalityöntekijöiden ja muiden palveluntarjoajien haastatteluissa saatuihin havaintoihin. Laleh Golamrej Eliasi tutki afgaaninaisten käsityksiä Suomen lapsi- ja perhepalveluista (artikkeli arvioitavana). Hänen tutkimustulostensa perusteella maahanmuuttaneilla on heikko tietämys sosiaalipalveluista ja sosiaalityöntekijöiden tehtävistä Suomessa. Heillä on myös hyvin vähän vaikutusmahdollisuuksia ja valtaa suhteessa palvelujärjestelmään ja sosiaalityöhön. Palveluiden käyttäjät kokevat olevansa ikään kuin muukalaisia sosiaalipalveluissa, koska vuorovaikutuksessa ammattilaisten kanssa ja palveluiden ymmärtämisessä on puutteita. Siksi on tarve kehittää selkokielen osaamista, omankielisiä palveluita ja kiinnittää erityistä huomiota tulkkivälitteiseen työskentelyyn. Tulkkien valintaan pitäisi kiinnittää huomiota erityisesti pienissä yhteisöissä, joissa yhteisön jäsenet tuntevat toisensa. Myös ammattilaiset tunnistivat monikielisyyden ja tulkkivälitteisyyden vaikuttavan väistämättä vuorovaikutustilanteisiin (Jäppinen ym. 2024). Kirjallisten käännösten osalta ammattilaisten toimintatavoissa oli vaihtelua ja puutteita, jotka ovat uhka asiakkaiden oikeuksien toteutumiselle. Vaikka monissa palveluissa lomakkeista ja esitteistä oli laadittu kieliversioita ja tietyt asiakirjat käännettiin vieraskielisille asiakkaille, kaikkialla käännöksiä ei ole tapana tehdä tai ne ovat asiakkaan vastuulla. Tämä nostaa esiin akuutin tarpeen laatia täsmäntäviä ohjeita ja lisätä ammattilaisten tietoisuutta kirjallisista käännöksistä asiakkaan oikeutena. (Mt.)

Minna Taipaleen (artikkeli arvioitavana) tutkimustulosten perusteella muslimiväestöllä informaalin avun (perhe, suku, taustayhteisöt) merkitys korostuu. Viranomaisiin ja erityisesti lastensuojeluun kohdistuu epäluuloa, jonka vuoksi luottamuksen saavuttaminen on vaikeaa. Maassa asumisen ajalla ei näyttäisi olevan suurta vaikutusta luottamuksen syntymisessä viranomaisia kohtaan. Luottamuspuolan taustalla on kokemuksia siitä, ettei palveluissa kohdata ja ymmärretä asiakkaan taustaa, uskontoa ja tarpeita. Taustalla ovat myös viranomaisten taholta koetut ennakkoluulot, rasismi ja syrjintä muslimiasiakkaita kohtaan. Siksi sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun koetaan rakentuneen ”kantasuomalaisien” tarpeisiin.

Sohana Islam tutkii vastaanottokeskusten palveluja lasten, nuorten ja perheiden kannalta sekä turvapaikanhakijoiden kokemuksia ja näkemyksiä (esi)kotoutumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan. Alustavien tutkimustulosten perusteella vastaanottokeskuksessa turvapaikkaa hakevien perheiden pitkällä oleskelulupien odotusajoilla on haitallisia vaikutuksia lasten kehitykselle. Vastaanottokeskuksilta toivotaan perhekeskeistä tukea, jossa lasten tarpeet otetaan huomioon

(leikki, koulu, turvallisuus, lasten terveys). Sosiaali- ja terveydenhuollolta toivotaan traumatietoisista työtöitä lasten ja vanhempien kanssa työskenneltäessä sekä henkisen hyvinvoinnin merkityksen ymmärtämistä kotoutumiselle. (Esi)kotoutumisessa tulisi priorisoida perheiden ja vanhemmuuden tarpeita kuten kielenopetusta, kulttuuriorientaatiota ja työllistymisen tukemista (myös Golamrej Eliasi). Yhteisöllisen kotoutumisen tukea toivotaan muun muassa edistämällä kontakteja paikallisiin perheisiin. Lapsiperhepalveluilta ja lastensuojelulta toivotaan selkeitä ja ymmärrettäviä prosesseja, joissa lasten oikeudet ja hyvinvointi ovat ensisijaisia ja noudattavat lasten oikeuksien sopimusta. Perheille tulee olla tarjolla juridista tukea oleskelulupa- ja perheenyhdistämisprosesseissa. Koko perheen tukeminen näyttäytyi merkittävänä sekä esi- että varsinaisen kotoutumisajan palveluissa.

Myös LATU-hankkeen (Lapsen tukena – tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta lapsi- ja perhesosiaalityössä) kanssa kirjoitetussa artikkelissa (Lehto-Lunden, Turtiainen & Kannasoja tulossa 2024) havaitaan, että vastaanottokeskuksissa asuvien lasten oikeuksien toteutumisessa on haasteita muun muassa siksi, että vanhemmat ovat kuormittuneita oleskelulupien odottamisen takia. He eivät välttämättä havaitse lasten pahoinvointia, eivätkä tunnista lasten oikeuksien ensisijaisuutta, koska he kokevat olevansa aiempaan elämää nähden turvassa. Lasten oikeuksien ensisijaisuus vanhempien oikeuksiin nähden saattaa olla myös vieras asia ja siksi lasten osallisuuteen ja suojeluun tulee kiinnittää erityistä huomiota samalla kun tuetaan vanhemmuutta.

Artikkelissa tehtiin laajemminkin näkyväksi sitä, miten lasten oikeudet ihmisoikeuksina toteutuvat sosiaalityön käytännöissä hyödyntämällä kolmen ”p”:n (provision, protection, participation) jaottelua, joka liittyy lapsen oikeuksiin yhteiskunnan voimavaroista, suojeluun sekä osallisuuteen. Tulokset tekevät näkyväksi sitä, että lapsen oikeuksien toteutumisessa on haasteita jokaisella kolmen ”p”:n osa-alueella. Ensinnäkin lasten oikeutta yhteiskunnallisista voimavaroista vaikeuttaa palveluiden eriytyneisyys valtakunnallisesti. Se, että palvelut eivät ole tasa-arvoisesti kaikilla alueilla saatavilla, asettaa lähtökohtaisesti lapset, nuoret ja heidän perheensä eriarvoiseen asemaan, mikä vaikuttaa myös muiden oikeuksien toteutumiseen. Toiseksi lasten oikeuksien toteutumisen tarkastelu tuo esille eettisiä pohdintoja, joita ammattilaiset työssään kohtaavat. Esimerkiksi ihmisoikeuksien toteutumista vaikeuttavat oikeuksien ristiriidat lastensuojelussa, jossa vanhemman oikeudet voivat olla ristiriidassa lapsen oikeuksien kanssa. Kolmantena haasteena on lasten ja nuorten näkymättömyys palveluissa sekä palveluiden käyttäjänä. Asiakkaina olevat lapset ja nuoret eivät välttämättä ole tietoisia palveluista, joita he saavat ja joihin ovat oikeutettuja. Tällöin lapsi tai nuori ei myöskään tiedä, mihin on osallistumassa, miten palvelu toimii, miten hän itse on osallistunut tai miten palvelua pitäisi muuttaa. Tällöin lapsen aito osallisuus ja toimijuus eivät toteudu. Lapset ja nuoret jäävät yhä helposti alisteisiksi suhteessa aikuisiin ja heidän oikeuksiinsa. Lasten osallisuutta ja suojelua tuleekin tarkastella toisiinsa vaikuttavina oikeuksina asiakasprosessin eri vaiheissa. Äskettäin maahan saapuneiden lasten palveluissa lasten elämäntilanteet näyttäytyivät monisyisesti kuormittuneina ja jopa kriisiytyneinä (myös Turtiainen & Välimaa 2024).

Ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden lasten ja nuorten oikeuksien toteutumiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota (Turtiainen & Anis & Kaittila 2024). Tutkimustulosten perusteella ilman huoltajaa tulleilla nuorilla on yhtäältä riski henkiseen huonovointisuuteen tai masentumiseen sekä yhteiskunnan ja yhteisöjen syrjälle ajautumiseen, toisaalta runsaasti keinoja selviytyä ja pitää yllä toivoa. Tulosten perusteella perhe näyttäytyy turvallisena tai turvattomana, mutta kuitenkin aina tärkeänä. Perheen ja yhteisön kulttuuriin ja uskontoon pohjautuvat arvot, jotka määrittelevät sukupuoleen ja ikään kuuluvan kunnollisen ja kunniallisen käyttäytymisen ja elämäntavan, tulevat nuorten kerronnassa vahvasti esiin. Nuoret kokevat syvää ristiriitaa

verratessaan elämäänsä suomalaisiin nuoriin, joilla ei ole samanlaisia huolia, rajoitteita tai velvollisuuksia.

Mistä asiantuntijuus koostuu tutkimuksemme perusteella

Tutkimustuloksissa tuli esille runsaasti palveluiden parantamiseen liittyviä tuloksia, jotka perustuvat teoreettisiin jäsennyksiin, toimiviin käytäntöihin ja ehdotuksiin palveluiden parantamiseksi. Lähtökohtaisesti lapsi- ja perhepalveluita toteuttavien tahojen erilaisilla käytännöillä sekä sosiaalityön ammattilaisten omilla toimintatavoilla, teoilla ja valinnoilla on merkitystä asiakkaiden oikeuksien toteutumiseen. Tutkimustehtävän mukaisesti vastaamme seuraavassa, minkälaista osaamista sosiaalityössä tarvitaan lasten oikeuksien toteuttamiseksi. Keskeisenä lähtökohtana ovat ihmisoikeusperustaiset työmenetelmät, joka sisältää tässä luvussa kuvatut muutkin asiantuntijuuden alueet.

Ihmisoikeusperustaiset työmenetelmät

Ihmisoikeusperustaiset menetelmät pohjautuvat asiakkaiden voimavarojen arvostamiseen, verkostoyhteistyöhön ja kulttuurisidonnaisuuden huomioimiseen. Vahvempi ihmisoikeusperustainen työote lujittaisi lasten oikeuksien toteutumista lapsi- ja perhesosiaalityön palveluissa. Ihmisoikeusperustaisessa sosiaalityössä tulee analysoida asiakkaiden oikeuksien toteutumista ja tehdä vaikuttamistyötä niiden toteutumisen puolesta. Tällöin työskentelyssä tulee pohjata kumppanuuteen sekä uskallukseen kohdata epätasa-arvoistavat ja syrjivät rakenteet, omaksua voimavarakeskeinen työskentelytapa, toimia moniammatillisesti ja verkostoissa, olla kriittinen ja varmistua siitä, että asiakkaiden oikeudet tulevat todella edistetyiksi sekä koulutautua itse ihmisoikeusasioissa. Ihmisoikeusperustaisen työskentelyn lähtökohtana on ennen kaikkea asiakkaan kontekstin huomioiminen ja se että omistajuus prosessissa on myös asiakkailla. (Lehto-Lunden ym. 2024; Anis & Turtiainen 2021; Räsänen 2015; kts. myös McPherson 2015, 2020)

Toimiva vuorovaikutus asiakkaiden kanssa on keskeinen ihmisoikeuksille perustuvissa työmenetelmissä ja se näyttäytyy tutkimukssamme keskeisenä perhe- ja lastensuojelun sosiaalityön ”onnistumiselle”. Vaikka kysymyksessä on sosiaalityön ammatin perustavaa laatua oleva osaamisalue, ei sitä silti voi tulostemme perusteella olla korostamatta. Onnistuneen vuorovaikutuksen edellytyksenä on ymmärrystä maahanmuuton ilmiöistä siinä määrin, että yhtäältä osataan kysyä ”oikeita” kysymyksiä ja toisaalta se, että ylipäättänsä kysytään konkreettisia hyvinvointiin ja perheen tilanteeseen liittyviä kysymyksiä konkreettisen tilanteen selvittämiseksi. Tulkkauksen merkitys vuorovaikutuksen onnistumisessa on merkittävä. Siksi Jäppisen ym. (2024; myös Joubert ym.) mukaan tulkkaukseen ja monikieliseen vuorovaikutukseen liittyvät kysymykset tulisi ottaa nykyistä laajemmin osaksi jokaiselle sosiaalialan ammattilaiselle kuuluvia asiakastyön taitoja. Vieraskielisten asiakkaiden kanssa työskentely myös tuo esiin esimerkiksi lasten ja perheiden palvelujen yleisen käsitteellisen monimutkaisuuden. Palvelujen ja toimenpiteiden kuvaaminen tavalla, jota asioimistulkkien ei ole mahdollista tulkata ymmärrettävästi, rapauttaa vieraskielisten asiakkaiden luottamusta palvelujärjestelmään ja sen ammattilaisiin ja pahimmillaan uhkaa heidän oikeusturvansa toteutumista.

Turtiaisen ja Aniksen (2024; myös Anis ja Turtiainen 2021) mukaan tarpeenmukaisten palveluiden saaminen edellyttää sosiaalityöntekijöiltä suhteiden muodostamista kolmella tasolla. Ensinnäkin asiakkaiden valtaistamista tavoittelevia suhteita, jolloin he tulevat tietoiseksi oikeuksistaan ja osaavat käyttää palveluita sen mukaisesti. Tällöin myös työntekijän ja asiakkaan välinen valta-asetelma kaventuu. Toiseksi tarvitaan erilaisten yhteistyökumppanien ja johdon kanssa sellaista

vuorovaikutusta, jossa muodostuu yhteinen käsitys asiakkaiden tilanteesta ja niihin tarvittavista palveluista. Kolmanneksi tarvitaan rakenteellista sosiaalityötä muun muassa epäoikeudenmukaisten käytäntöjen, ohjeistusten ja lainsäädännön parantamiseksi. Esimerkiksi lapsi- ja perhesosiaalityön palveluihin tulisi laatia lasten oikeuksien toteutumista vahvistava valtakunnallinen ohjeistus, jolla taataan lasten oikeuksien ensisijaisuus. Minna Taipaleen, Sohana Islamin ja Laleh Golamrej Eliasien tutkimuksissa korostuu myös yhteisöllisten työskentelymenetelmien tärkeys muun muassa muslimiyhteisöjen, erilaisten paikallisten järjestöjen ja vastaanottokeskuksessa turvapaikkaa odottavien perheiden parissa työskennellessä.

Tiedollinen toimijuus

Tiedollinen toimijuus on osa asiantuntijuutta, jolla tarkoitetaan sujuvaa yhteistyötä eri toimijoiden kesken, toimivaa vuorovaikutusta asiakkaiden ja maahanmuuttajayhteisöiden kesken ja mahdollisuutta konsultoida erityisosaamista omaavia tahoja (Turtiainen & Välimaa 2024). Maahanmuuttaneiden perheiden palveluiden lakiperusta riippuu muuan muassa siitä, onko henkilöillä määräaika, tilapäinen tai pysyvä oleskelulupa, ovatko he kotoutumispalveluiden piirissä tai jo ylittäneet kotoutumisajan. Tutkimustuloksissa tiedollisen toimijuuden perustaksi kuvataan palveluiden organisoimista ja niistä sopimista siten, että ammattilaisille on selvää, miten eri lakien mukaisia palveluita tarjotaan. Ideaalimallina näyttäytyi sosiaalihuoltolain mukainen pitkäkestoinen sosiaalityö nuorten ja aikuisten tuessa sekä sosiaalihuolto-, kotoutumis- ja lastensuojelulain mukaisten palveluiden elementtejä sisältävä perhetyö lapsiperheiden tuessa. Tuen lakiperusta ja tuen ensisijainen tarjoaja ratkaisivat tuen tarpeen mukaisesti. Hyvinvointialueille siirtyminen on tehnyt näkyvämmäksi tarpeen saada kotoutumista edistävä sosiaalityö myös sosiaalihuoltolakiin. Erityisosaamista vaativaa konsultaatiota saatetaan tarvita esimerkiksi oleskelulupiin liittyvissä vanhemmuuden arviointiin perustuvissa lausunnoissa. Sosiaalityöntekijöiden lausunnoilla saattaa olla oleellinen merkitys äskettäin maahan saapuneiden lasten ja nuorten sekä perheen yhdistämisprosessissa olevien henkilöiden oleskeluluvan arvioinnissa.

Kulttuurisesti tarkoituksenmukaiset palvelut ja osaaminen

Kulttuuri- ja kielivähemmistöjen kanssa työskentelyyn liittyviä käsitteitä on runsaasti, ja niille annetut sisällöt ovat osittain päällekkäisiä (esim. kulttuurinen kompetenssi, kulttuurisensitiivisyys, kulttuuritietoisuus, kulttuurien välinen työskentely, kulttuurinen turvallisuus, kulttuurinen nöyryys) (esim. Danso 2018). Kansainväliseen ja kotimaiseen aiempaan tutkimukseen perustuvassa kartoittavassa kirjallisuuskatsauksessa (Joubert, Miettinen, Anand, Batbaatar & Malin, käsikirjoitus) korostui tarve mukauttaa käytäntöjä eri kulttuureihin sopiviksi ja tunnistaa etnisten vähemmistöjen tarpeet ja vahvuudet heidän kanssaan työskennellessään. Käytännössä maahanmuuttajien kulttuurien ja muuttoon liittyvien **kontekstuaalisten tekijöiden** tuntemus mahdollistaa paremman vuorovaikutuksen ja lisää keskinäistä ymmärrystä. Tuloksissa korostui organisaatioiden tarve **vahvistaa koulutusten kautta** lastensuojelun työntekijöiden monikulttuurista osaamista, tulkkivälitteisen työskentelyn taitoja ja tulkkien ammatillisuutta työskennellä lastensuojelukysymyksissä laadukkaasti. On tärkeää, että asiakkaiden kanssa työskennellessä voitaisiin erottaa kulttuuriset tekijät, muuttoliikkeeseen liittyvät kysymykset ja maahanmuuttajaperheiden tarpeet sekä kehittää heille palveluihin sitoutumista edistäviä **kulttuurisesti tarkoituksenmukaisia ja turvallisia palveluja**. Tuloksissa korostui myös se, että **kulttuurisensitiivisiä** kohtaamisia maahanmuuttajaperheiden kanssa voidaan edistää selvittämällä tilannekohtaisesti asiakkaiden pelkoja ja toiveita omankielisten palvelujen tarjoamisesta tulkkivälitteisen työskentelyn ja sosiaalityöntekijän ja asiakkaan etnisen yhteensovittamisen avulla.

Soveltamalla näitä käytäntöjä maahanmuuttajaperheiden ja -lasten tarpeisiin voidaan välttää kulttuurisia väärinkäsityksiä ja stereotypioita ja samalla edistää kokemuksia kulttuuriturvallisuudesta.

Lastensuojelun ja varhaisen tuen sosiaalityöntekijöiden ja esihenkilöiden kanssa kirjallisuuskatsauksen tuloksista toteutetut konsultaatiokeskustelut (Miettinen ym., käsikirjoitus) **tukivat katsauksen tuloksia**. Keskusteluissa ilmeni, että asiakkaan yksilölliseen ja kulttuuriseen tilanteeseen perehtyminen edistää **kulttuurisensitiivistä kohtaamista** ja että maahanmuuttajataustaisten lasten tilanteeseen perehtymiseen ja perheiden kanssa työskentelemiseen pitää varata riittävästi aikaa. Kulttuurisesti tarkoituksenmukaisten palvelujen kehittämiseksi ehdotettiin muun muassa perhepalvelujen ja lastensuojelun sekä kotoutumista tukevien palveluiden välisen yhteistyön vahvistamista, paikallisiin perheisiin tutustumisen merkitystä äskettäin tulleille perheille ja erityisesti ilman huoltajaa tulleille nuorille sekä yhteistyötä maahanmuuttajayhteisöjen ja kokemusasiantuntijoiden kanssa maahanmuuttajille kohdennettujen palvelujen kehittämisessä (myös Turtiainen & Välimaa 2024).

Kaiken kaikkiaan vuorovaikutuksessa merkittävää on, että sosiaalityössä lasta, nuorta ja hänen perhettään ei lähestytä kulttuurinsa edustajana, vaan aina tutustutaan huolellisesti yksilölliseen elämäntilanteeseen. Kulttuuri voi esimerkiksi olla osa kollektiivista toimijuutta, perheen sisäistä jatkuvuutta tai muutoksessa olevan identiteetin määre.

Suomalaisen ja valkonormatiivisuuden purkaminen – reflektiivisyys ja rasismien vastaiset menetelmät

Monet osatutkimukset osoittivat, että palveluiden tarjoajat eivät ole suojassa syrjivältä työotteelta, toimintatavat eivät vastaa asiakkaiden tarpeita tai palveluiden ohjeet ja käytännöt eivät noudata yhdenvertaisuuden periaatteita. Sosiaalityön ammatin, kansallisiksi muotoutuneiden käytäntöjen ja sosiaalityöntekijöiden normatiivisten sitoumusten **reflektiopinnaksi** sopiikin normatiivisen suomalaisuuden ja laajemmin valkonormatiivisuuden käsite, koska valkoisuus näyttäisi olevan merkittävä osa suomalaista ja kansallista identiteettiä ja siitä poikkeavat ihmiset ymmärretään ”toisiksi” ja ulkomaalaisiksi, ei ”meiksi” suomalaisiksi (Keskinen ym.; Rastas 2007). Näin valkonormatiivisuus siis luo ja järjestää hierarkioita. Tämän lisäksi sosiaalityön reflektiopinnaksi sopii myös tutkimuskirjallisuudessa pohjoismaiseksi ekseptionalismiksi (Loftsdóttir & Jensen 2012) nimetty käsite, johon liittyy esimerkiksi usko omaan erityislaatuun muun muassa tasa-arvoisista Pohjoismaista. Käsitys omasta erityislaatuudesta estää näkemästä muun muassa rakenteellista rasismia tai valkoisuuteen liittyviä normatiivisia käsityksiä sekä muualta muuttaneiden arvojen, normien ja elämäntapojen vahvuuksia. Usein tunnistamattomina olevien arvojen ja asenteiden reflektoinnin lisäksi normatiivisuuden purkamiseksi tarvitaan rodullistamisen ja rasismien vastaisia analyyseja, joita Elfving Strömin (käsikirjoitukset) tutkimus edustaa.

Sosiaalityön koulutus ja sosiaalityöntekijöiden monimuotoistuminen

Tutkimuksemme keskeisenä johtopäätöksenä katse kääntyy sosiaalityöntekijöiden ja laajemmin julkista valtaa käyttävien viranomaisten, sekä palveluntuottajien, kuten perhehoitajien koulutukseen, joka ei riittävällä tavalla vahvista ymmärrystä globalisoitumisen mukanaan tuomista ilmiöistä, monimuotoisesta yhteiskunnasta ja näihin asioihin liittyvästä osaamisesta, joka vastaa Suomeen muuttaneiden tarpeisiin ja on lasten oikeuksien sopimusten mukaista. Monissa tutkimustuloksissa korostui tarve sosiaalityöntekijöiden jatkokoulutukseen tietojen ja taitojen vahvistamiseksi. Myös työpaikoilla toteutettava osaamisen kartuttaminen, jossa sosiaalityötä

peilataan viimeaikaiseen tutkimukseen ja teoreettiseen osaamiseen näyttäytyi toimivana. Minna Taipaleen (artikkelikäsitelmä) esiin tuoman uskontotietoisuuden ja -lukutaidon kehittämiseen sosiaalityön koulutuksessa ja käytännön työssä tulisi myös kiinnittää huomiota. Lisäksi kartoittava kirjallisuuskatsaus (Joubert ym., käsitelmä) nostaa esille tarpeen kouluttaa sekä sosiaalityöntekijöitä että tulkkeja tulkkivälitteiseen työskentelyyn lastensuojelussa.

Tutkimustuloksissa tulee esille, että koulutuksen sisältöjen lisäksi sosiaalityössä itsessään näyttäytyy ”valkoisuus” ja siksi tarve monikielisille ja -taustaisille sosiaalityöntekijöille on ilmeinen. Joissakin tilanteissa etninen ja kielen mukaan tehty asiakkaan ja työntekijän yhteensovittaminen (ethnic matching) voi edistää asiakkaiden sitoutumista palveluihin ja turvallisen luottamussuhteen luomista (Miettinen ym., käsitelmä; Joubert ym., käsitelmä). Tämä ei ole yksiselitteinen eikä aina toimiva ratkaisu, sillä etnisyys on vain osa (eikä aina keskeinen asiakkuuden kannalta) ihmisille tärkeitä ja yhdistäviä asioita. Työyhteisöjen monimuotoisuuden lisääntyminen edistäisi myös sosiaalityöntekijöiden näkökulmien ja osaamisen laajentumista. Sosiaalityöntekijöiden monimuotoistumisen keskeisenä rakenteellisenä esteenä on ollut mahdottomuus päästä sosiaalityön opintoihin ilman akateemista suomen kielen taitoa.

Tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä haasteita ja ratkaisuja

Tutkimuksemme toteuttamiseen liittyi monia eettisiä haasteita. Tutkimuseettisesti on tärkeää huomioida tutkimusasetelmiin sisältyvät yhteiskunnalliset valtasuhteet ja mahdolliset kielteiset seuraukset tutkimuksen kohteena oleville ihmisille, jotka ovat erilaisissa yhteyksissä haitallisten stereotyyppien kohteina. (Anis & Malin 2023.) Tutkimustulosten raportoinnissa on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota siihen, ettei vahvisteta stereotyyppioita, rodullistamista ja muuta leimaamista. Erityisen haasteen tuo se, että tutkimme lastensuojelua, jossa väistämättä tarkasteluun tulevat lasten, nuorten ja perheiden vaikeat tilanteet ja ongelmat. Siksi onkin tärkeää raportoida tutkimustuloksia siten, ettei näitä ongelmia yleistetä kaikkiin kyseisiin kategorioihin miellettyihin ihmisiin ja perheisiin. Tutkimushankkeemme tarkoituksena on tuottaa tietoa epäkohdista, ratkaisusta ja hyvistä käytännöistä lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisen kohtelun ja oikeuksien vahvistamiseksi. Tutkimushankkeen lähtökohtana oli, että on eettisesti ja ammatillisesti on tärkeää saada tutkittua tietoa Suomeen muuttaneiden lasten, nuorten ja perheiden taustan merkityksestä perhe- ja lastensuojelun käytännöille ja kehittämiselle (mt.).

Keskeinen tutkimuseettinen haaste liittyy myös monikieliseen ja erilaisista yhteiskunnallisista ja kulttuurisista taustoista tulevien välisen kommunikaatioon samoin kuin asiakastyössä. Haasteet liittyvät muun muassa käsitteiden ymmärtämiseen, kuten lapsen etu tai lapsen oikeus, jotka voidaan ymmärtää sisällöltään erilaisena ja siksi tutkittavien vastaukset saattavat olla monitulkintaisia.

Tutkimuksen eettiset haasteet liittyivät myös tutkittavien etsimiseen, vuorovaikutukseen tutkittavien kanssa ja sensitiivisiin tutkimusaiheisiin. Näihin haasteisiin löytyi myös käytännöllisiä ratkaisuja. Sensitiivistä aihetta tutkiessaan (esim. väkivalta) Laleh Golamrej Eliasi muutti tutkimuksen fokuksa ja kysymisen tapaa siten, että hän ei kysynyt omista hankalista kokemuksista vaan kysyi, mitä tutkittavat ylipäättensä ajattelevat näistä asioista. Myös Minna Taipaleen tutkiessa yhteisöllistä väkivaltaa, haasteena olivat aiheen sensitiivisyyden lisäksi aiheen tuntemattomuus ja tabuluonteisuus. Tutkimuksen toteutuksessa, tiedotuksessa ja aineiston keruussa kiinnitettiin huomiota monikielisyyteen ja siihen, että tutkimuksesta tiedotettiin läpinäkyvästi.

Golamrej Eliasin tutkimuksessa tutkijan ja tutkittavien välille syntyi kansallisuuteen liittyviä jännitteitä (afgaanien negatiiviset kokemukset Iranissa). Näissä tilanteissa tutkija toi esille heti

haastattelun alussa, että nämä asiat eivät ole vain afgaanien ongelmia vaan myös iranilaisilla on samoja ongelmia. Tämän havainnon seurauksena tutkija muutti puhettavan siten, että ei puhuttu ”teistä” vaan ”meistä”.

Sohana Islam havaitsi, että vastaanottokeskuksessa tehtävässä aineistojen keruussa keskusteluja vaikeuttivat turvapaikanhakijoiden pitkittynyt stressi, traumatausta ja pitkät oleskelulupien odottamisajat. Näistä asioista oli vaikea puhua. Tämän takia etnografinen tutkimusote oli tärkeä, jolloin tutkija vietti aikaa vastaanottokeskuksessa ja hän oli erityisen sensitiivinen haastateltavien kanssa keskustellessaan, ettei aiheuta lisää stressiä tutkittaville. Myös yhteisen kielen puuttuminen vaikeutti kommunikaatiota. Laleh Golanrej Eliasin tutkimuksessa puolestaan tutkijan ja tutkittavien yhteinen kieli auttoi tutkimuksen toteuttamisessa. Joissakin tilanteissa tutkittavat eivät välttämättä luottaneet tutkijaan ja siksi oli hankala puhua esimerkiksi yhteisöllisestä ja muusta väkivallasta sekä hyvinvoinnista. Tätä ongelmaa helpotti se, että tutkittavilla oli mahdollisuus valita, miten he haluavat tulla haastatelluksi (video vai ääni). Minna Taipaleen tutkimuksessa niin kutsuttu tutkijan ”sisäpiiriläisyys” (esimerkiksi yhteinen uskonnollinen vakaumus) mahdollisti luottamuksen syntymistä ja pääsyä sensitiivisen aiheen parissa tutkimuskentälle. Joissakin tilanteissa tulkin sukupuolella oli merkitystä siihen, mitä ja miten puhuttiin.

Suosituksat

Lasten oikeuksien ensisijaisuuden varmistaminen

- Lapsi- ja perhesosiaalityön palveluihin tulee laatia valtakunnallinen lasten oikeuksien toteutumista vahvistava ohjeistus, jolla taataan lasten oikeuksien ensisijaisuus
- Turvataan aina lapsen tai nuoren oikeus tukeen ja suojeluun sekä osallisuuteen yhteiskunnan voimavaroista
 - Tuki erityisesti ilman huoltajia tulleille lapsille ja nuorille perheenyhdistämisprosessin sujumiseksi
- Vanhempien valtaistaminen siten, että he tulevat tietoisiksi oikeuksistaan ja osaavat käyttää palveluita sen mukaisesti
- Keskustelut ja neuvottelut vanhempien kanssa siitä, miten he ymmärtävät lapsen oikeudet ja miten ne ymmärretään lainsäädännössä
 - Koko perheen tukeminen näyttäytyi merkittävänä sekä esi- että varsinaisen kotoutumisajan palveluissa
- Lapsen oikeuksien toteutuminen vaarantuu erityisesti turvapaikkaprosessissa ja vastaanottopalveluissa
 - Lapsille turvalliset, lasten ikäkausiin sopivat leikin mahdollistavat tilat ja toiminta.
 - Informaatio perheiden ja lasten oikeuksista

Vuorovaikutus henkilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa

- Kysyvä työote, niin että ei perusteta asiakkaita koskevia tulkintoja ennakko-oletuksiin, vaan kuullaan ja ymmärretään asiakkaiden yksilölliset ja perhekohtaiset näkemykset ja tilanteet
- Toimivat tulkkausikäytännöt: tulkki ei ole käännöskone vaan yhteiset kieleen liittyvät kulttuuriset merkitykset neuvotellaan yhteisen ymmärryksen saavuttamiseksi
- Vuorovaikutuksessa tiedostetaan perheiden hyvinvointia tukevat tai estävät kulttuuriset, uskonnolliset ja perhekohtaiset sitoumukset
- Vuorovaikutuksessa tiedostetaan sekä sosiaalityöntekijän että asiakasperheen omat normatiiviset sitoumukset esimerkiksi hyvästä perhe-elämästä tai vanhemmuudesta.

Verkostoituminen ja yhteistyö eri palveluiden, kolmannen sektorin ja yhteisöjen kanssa

- Yhteistyökumppanien ja johdon kanssa luodaan yhteinen käsitys asiakkaiden tilanteesta ja niihin tarvittavista palveluista (esimerkiksi ongelman perimmäisten syiden ymmärtäminen).
- Kotoutumislain ja sosiaalihuoltolain mukaisen kotoutumista edistävän sosiaalityön, terveydenhuollon ja kolmannen sektorin palveluiden yhteistyö on merkittävää ja korostuu kotoutumisen aikana
- Yhteisöjen kanssa työskentelyyn panostaminen valtakunnallisesti ja hyvinvointialueilla
- Varhaisen tuen räätälöinti koto-, lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolakia yhdessä soveltaen
- Toimivat yhteistyö- ja konsultaatiokäytännöt palveluiden arvioinnissa, lausuntojen kirjoittamisessa ja työprosessien sujuvuudessa
- Yksin ilman huoltajaa alaikäisinä turvapaikanhakijoina tulleiden nuorten tukeminen kotojälkihuollon mukaisesti
- Lasten ja nuorten kouluttautumisen tukeminen yhteistyössä koulujen kanssa
- Yhteistyön kehittäminen psykiatrisen hoidon ja lastensuojelupalveluiden välillä

Rakenteellinen sosiaalityö

- Vaikuttaminen (advocacy) moniammatillisissa työyhteisöissä ja verkostoissa
- Epäoikeudenmukaisten ohjeistusten ja rakenteiden tunnistaminen ja poistaminen
- Yhteisöllisen väkivallan ehkäiseminen ja interventioiden nostaminen osaksi väkivallan vastaisten torjuntaohjelmien ja valtakunnallisten lastensuojelun kehittämisohjelmien toimenpiteitä
- Yhteisöllisen työotteen laajentaminen ja perhekäsityksen moninaisuuden tunnistaminen systemisen lastensuojelun kehittämisessä

Koulutus ja tutkimus

Sosiaalityön asiantuntijuuden teoreettisen ja käsitteellisen perustan vahvistaminen:

- Teoriat (esim.)
 - ihmisoikeuksille perustuvat teoriat
 - valkoisuuden teoriat
 - rasismin- ja syrjinnän vastaiset teoriat
- Käsitteet (esim.)
 - kriittinen kulttuurikompetenssi
 - kulttuurinen turvallisuus
 - kriittinen reflektio
 - trauma-informoitu työote
 - uskonto- ja katsomustietoisuus
 - yhteisöllinen väkivalta

Koulutuksen kehittäminen:

- Erikoistumiskoulutus ja muu tietojen ja taitojen päivittäminen kielellisten ja kulttuurivähemmistöjen tarpeenmukaisten palveluiden toteutumiseksi
- Sosiaalityöntekijöiden koulutus mahdolliseksi suomi toisena kielenä omaaville opiskelijoille

- Sosiaalityöntekijöiden koulutus tulkkivälitteiseen työskentelyyn ja lastensuojeluun liittyvien erityiskysymykset tulkkien koulutuksen sisällöiksi

Politiikkasuositukset

- Kotoutumista edistävä sosiaalityö sosiaalihuoltolakiin
- Kaikkien sotepalveluiden toteuttaminen soterakenteessa, ei osana maahanmuuttophallintoa
- Lapsi- ja perhesosiaalityön palveluihin lasten oikeuksien toteutumista vahvistava valtakunnallinen ohjeistus, jolla taataan lasten oikeuksien ensisijaisuus.
- Sosiaalityön koulutuksen saavutettavuuden ja monikielisyyden edistäminen eri tavoin

LAMPE-hankkeen julkaisut:

Anis, Merja & Turtiainen, Kati (2021) Social workers' reflections on forced migration and cultural diversity – towards anti-oppressive expertise in child and family social work. *Social Sciences*, 10, 79. DOI: 10.3390/socsci10030079.

Anis, Merja & Malin, Maili (2023) Ulkomaalaistaustaiset lapset ja nuoret lastensuojelun sijaishuollossa: sijoitusten määrän, perusteen ja sijoituspaikan tarkastelu vuosina 1991-2015. *Janus* 31 (1), 4-23. Julkaistu: <https://journal.fi/janus/article/view/115427/76735>

Kraav, Siiri-Liisi, Joubert, Natalie Anis, Merja, Anand, Janet Malin, Maili Karukivi, Max, Tolmunen, Tommi (2023) The mental health and child protection need and use the children and youth who have migrated to another country or were born to migrated family. *Psychiatria Fennica*. 54:14-33. (Together with LANUPS-project).

Turtiainen, Kati, Anis, Merja & Kaittila, Anniina (2024) Pakotettu muutto, siirtolaisuus ja kulttuuriset merkitykset nuorten perhe- ja vertaissuhteiden kehystäjänä. Nuorten kokemuksia vaikeista elämäntilanteista, sukupuolesta ja palveluista. Teoksessa: Markku Jahnukainen & Timo Harrikari (toim.) Lasten erityishuolto ja lastensuojelu. Vastapaino.

Turtiainen, Kati & Anis, Merja (tulossa 3/2024) Social workers' perceptions on structural challenges for minorities' social care. In: Kris Clarke, Leece Lee-Oliver and Satu Ranta-Tyrkkö (Eds.) *Decolonising Social Work in Finland - Racialisation and Practices of Care*. Policy Press.

Turtiainen, Kati & Mira Välimaa, Mira (tulossa 2024) Palvelujen ja lakien risteyksissä – tiedollinen toimijuus äskettäin maahan saapuneiden lasten ja nuorten palveluissa Teoksessa: Johanna Kiili ym. (toim.) Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tueksi. Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö Suomessa.

Jäppinen, Maija, Heino, Eveliina & Turtiainen, Kati: (tulossa 4/2024) Vieraskielisyyteen liittyvät kysymykset lastensuojelun sosiaalityössä. Teoksessa: Johanna Kiili ym. (toim.) Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tueksi. Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö Suomessa. (yhdessä ETU-projektin kanssa)

Lehto-Lundén, Tiina, Turtiainen, Kati & Kannasoja, Sirpa (tulossa 4/2024): Lasten ja nuorten oikeuksien toteutuminen lapsi- ja perhesosiaalityössä - esimerkkeinä tukisuhdetoiminta ja äskettäin maahan saapuneet lapset. Teoksessa: Johanna Kiili ym. (toim.) Lasten, nuorten ja perheiden

hyvinvoinnin tueksi. Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö Suomessa. (yhdessä LATU-projektin kanssa)

Malin, Maili, Miettinen, Janissa, Anand, Janet, Joubert, Natalie & Batbaatar, Enkhjargal (arvioitavana) Educational and employment outcomes for young adults with a history of immigration and out of home care in Finland

Elfving Ström Eeva (arvioitavana) Sosiaalityön toiseuttavia tulkintoja purkamassa - esimerkkinä kunniaan liittyvä väkivalta.

Golamrej Eliasi, Laleh, Hadi Farahani, Merja Anis & Anniina Kaittila (arvioitavana) Existing and desired child and family services from Afghan women's point of view in Finland

Taipale, Minna: Integroiva kirjallisuuskatsaus yhteisöllisen väkivallan erityispiirteistä ja sosiaalityön roolista muslimiperheiden parissa tehtävässä sosiaalityössä (arvioitavana)

Batbaatar Enkhjargal, Malin, Maili, Anand, Janet, Miettinen, Janissa & Joubert, Natalie. Käsikirjoitus maahanmuuttajina tulleiden vanhempien sosio-demografisten tekijöiden vaikutuksista kodin ulkopuolisiin sijoituksiin ja aikuisiän saavutuksiin.

Anand, Janet, Malin, Maili, Karukivi, Max, Anis, Merja, Kraav, Siiri-Liisi & Batbaatar, Enkhjargal, Käsikirjoitus lastensuojelun ja psykiatrisen erikoissairaanhoiden yhteisasiakkuudesta (käsikirjoitus valmistuu alkuvuodesta 2024 together with Lanups)

Islam, Sohana: Resilienssistä voimaantumiseen. Turvapaikkaa hakevien vanhempien kokemuksia vastaanottokeskuksessa.

Islam, Sohana: Käsikirjoitus lasten kasvattamiseen liittyvistä haasteista vastaanottokeskuksessa.

Elfving Ström, Eeva: Normin voima - miten asiakkaan maahanmuuttotausta näyttäytyy sosiaalityön ongelmanmäärittelyssä? (abstrakti hyväksytty Vaativa sosiaalityö -teokseen STS)

Taipale, Minna: Community-based violence and support for it from the perspective of Muslims living in the Helsinki metropolitan area (käsikirjoitus)

Golamrej Eliasi, Laleh: Käsikirjoitus afganistanilaisten lasten kokemasta väkivallasta

Joubert, Natalie, Miettinen, Janissa, Anand, Janet, Batbaatar, Enkhjargal & Malin, Maili: Käsikirjoitus lastensuojelun sosiaalityön asiantuntijuudesta, Kartoittava kirjallisuuskatsaus.

Miettinen, Janissa, Joubert, Natalie, Batbaatar, Enkhjargal, Malin, Maili & Anand, Janet: Käsikirjoitus kartoittavan kirjallisuuskatsauksen tulosten konsultaatiosta lastensuojelun ja varhaisen tuen palveluissa.

Muita lähteitä:

Danso, Ransford (2018) Cultural competence and cultural humility: A critical reflection on key cultural diversity concepts. Journal of Social Work, 8(4), 410-430.

Elfving Ström, Eeva (2021). Rasismi ja rodullistaminen: askelmerkkejä rasisminvastaiseen sosiaalityöhön. In A.-L. Matthies, A.-R. Svenlin, & K. Turtiainen (Eds.) Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus, 164-173. Gaudeamus.

Hofstetter, Kristín & Jensen, Lars (2012) Whiteness and Postcolonialism in the Nordic Region. Exceptionalism, Migrant Others and National Identities. Routledge.

Loftsdóttir, Kristín & Jensen, Lars (2012) Whiteness and Postcolonialism in the Nordic Region. Exceptionalism, Migrant Others and National Identities. Routledge.

Keskinen, Suvi, Seikkula Minna & Mkvesha, Faith (2021) Rasismi, valta ja vastarinta: rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa. Gaudeamus.

Keskinen, Suvi, Mkvesha, Faith & Seikkula, Minna (2021) Teoreettisen keskustelun avaimet - rasismi, valkoisuus ja koloniaalisuuden purkaminen. Teoksessa: Rasismi, valta ja vastarinta: rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa. Gaudeamus.

McPherson, Jane & Abell, N. (2020). Measuring Rights-Based Practice: Introducing the Human Rights Methods in Social Work Scales. The British journal of social work, 50(1), 222-242.

McPherson, Jane (2015). Human rights practice in social work: a US social worker looks to Brazil for leadership. European Journal of Social Work 18:4, 599–612.

Omi, Michael & Winant, Howard (2015) Racial formation in the United States. New York and London: Routledge.

Räsänen, Kati (2020). Ihmisoikeusperustaisuus maahanmuuttajataustaisten perheiden parissa tehtävän lastensuojelutyön lähestymistapana. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Tilastokeskus. Käsitteet. <https://www.stat.fi/meta/kas/ulkomaalaistaus>.

Tutkimuskonsortion jäsenet:

Jyväskylän yliopisto/Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Kati Turtiainen, yliopistonlehtori, dosentti, tutkimuksen johtaja, Eeva Elfving Ström, YTM, väitöskirjatutkija, Mira Välimaa, yliopistonopettaja, YTM, väitöskirjatutkija

Turun yliopisto:

Merja Anis, professori, Laleh Golamrej Eliasi, väitöskirjatutkija, Master in Social Work, Sohana Islam, väitöskirjatutkija, Master in Development Studies, Minna Taipale, väitöskirjatutkija, VTM

Itä-Suomen yliopisto:

Janet Carter Anand, kansainvälisen sosiaalityön professori, Enkhjargal Batbaatar, PhD, vanhempi tutkija, Janissa Miettinen, YTM, projektitutkija, väitöskirjatutkija, Natalie Joubert, väitöskirjatutkija

Siirtolaisuusinstituutti:

Maili Malin, VTT, dosentti

SONetBOTNIA:

Henna Sapir, YTM, kehittämissuunnittelija, Tuula Mulju, kehittämissuunnittelija (tutkimuksen alkuvaiheessa)

